

Sözlü Kültürün Gezgin Kahramanlarından İncili Çavuş'un Fıkralarında Mekân Kavramı

Alev ÖZTÜRK MERDİN
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
alevmerdin@ahievran.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-6957-4913

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1509726

Geliş Tarihi: 03.07.2024

Revize Tarihi: 19.10.2024

Kabul Tarihi: 20.11.2024

Atf Bilgisi

Öztürk Merdin, A. (2024). Sözlü kültürün gezgin kahramanlarından İncili Çavuş'un fıkralarında mekân kavramı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 657-673.

ÖZ

Kültürel mirasın çerçevesini, toplumun sahip olduğu sözlü ve yazılı ürünler belirlemektedir. Sözlü kültür, bir milletin geçmişine günümüze değin sahip olduğu kolektif bellek ürünleridir. Bellek ürünlerinin nesilden nesile aktarılmasında anlatı türleri önemli bir taşıyıcı konumundadır. Toplumun üretmiş olduğu bu ürünler, edebî metinler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılabilir. Halkbilimi ürünlerinin aktarım sürecinde ürünün metin ve bağlam merkezli araştırılması, halk anlatılarının çok yönlü ele alınma gereksinimini de ortaya koymaktadır. Fıkra türü, toplumun kültürel değerlerini kısa ve öz bir biçimde yansıtan sözlü kültür unsurları arasındadır. İncili Çavuş, yaşamı hakkında net bir bilgi bulunmayan, Osmanlı devleti zamanında saray çevresinde yaşadığı düşünülen bir fıkra kahramanıdır. Onun eserlerinde var olan gerçeklik algısı, dönemin sosyolojik durumunu aktarması açısından diğer fıkra kahramanlarına nazaran daha belirgindir.

Fıkralarda bulunan mekân olgusu, kolektif birlikteliği bütünleyici gerçeklikte imgeler barındırmaktadır. İncili Çavuş ve ona bağlı gelişen fıkra anlatılarını bu minvalde incelemek, halkbilimi unsurlarının oluştuğu bağlamı ve geleneğe katkısını ortaya koymak açısından oldukça önemlidir. İncili Çavuş fıkralarında mekân incelemesinin bağlamsal ve işlevsel açıdan ele alınmasının amaçlandığı bu çalışmada; Osmanlı devleti döneminde kentin kimliğinin zenginleşmesine hizmet eden tarihî mekân ve unsurlar, metin merkezli yöntemler esas alınarak inceleme yoluna gidilmiştir. Böylece çeşitli kaynaklardan istifade edilen toplam 100 adet İncili Çavuş fıkrası çalışmanın örneğini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sözlü kültür, fıkra, İncili Çavuş, mekân, mizah.

The Concept of Space in the Jokes of İncili Çavuş, One of the Traveling Heroes of Oral Culture

ABSTRACT

The framework of cultural heritage is determined by the oral and written products of the society. Oral culture is the collective memory products of a nation from the past to the present. Narrative genres are important carriers in the transfer of memory products from generation to generation. These products produced by the society can be transferred from generation to generation through literary texts. In the process of transferring folklore products, the text and context-centered research of the product also reveals the need for a multi-faceted approach to folk narratives. The joke genre is among the oral culture elements that reflect the cultural values of the society in a concise and concise manner. İncili Çavuş is a joke hero whose life is not clearly known and who is thought to have lived in the palace during the Ottoman Empire. The perception of reality in his works is more evident than other joke heroes in terms of conveying the sociological situation of the period.

The concept of space in jokes contains images in a reality that complements collective togetherness. Examining İncili Çavuş and the anecdote narratives that developed in relation to him is quite important in terms of revealing the context in which the elements of folklore were formed and their contribution to the tradition. In this study, which aims to address the spatial analysis in İncili Çavuş anecdotes from a contextual and functional perspective; the historical locations and elements that served to enrich the identity of the city during the Ottoman Empire period were examined based on text-centered methods. Thus, a total of 100 İncili Çavuş anecdotes, which were utilized from various sources, constitute the sample of the study.

Keywords: Oral culture, joke, İncili Çavuş, space, humor.

Giriş

Halkbilim malzemesi, kişi, zaman ve mekân bileşenlerinden oluşan bir bütündür. Bağlamı oluşturan bileşenler bulunduğu yörenin temel değerlerini ve kültürel birikimlerini aktarması açısından önemlidir. Bir toplumun oluşturmuş olduğu eserler, toplumun kültürel imgelerinin toplamını da yansıtabilmelidir (Aktulum, 2014, s.278).

Halkbilim disiplininde, kişilerin ses, söz, yazı ve hareket ile aktarmış olduğu olgular araştırmaların temel nesnesi konumundadır. Sözlü ve yazılı ürünlerin geleneğe bağlı olarak anlatış biçimi bellek çalışmalarına da kaynaklık etmektedir. Bir yörenin veya dönemin temel dinamiklerinin ortaya konulmasında şehrin ve mekânın dokusu, tarihî derinliği ve kültürel birikiminin değerlendirilmesi folklorun temel malzemelerine kaynaklık eden bağlamın da aktarılmasına katkı sağlayacaktır. Kültürel belleğin aktarılması kültür aktarıcıları ve zirve şahsiyetlerin rehberliğiyle mümkündür. Toplumda yol gösterme, birleştirme görevi üstlenen bu kişiler, toplulukların millet olma bilincini sözlü kültür unsurları vasıtasıyla yansıtmaya katkı sağlamaktadır. Toplumun fıkra kompozisyonu içinde birtakım özelliklerini aktaran bu kişiler, tarihî kimliklerinin yanı sıra yükledikleri görev itibarıyla toplumun düşünme biçiminin de sözcüsü konumundadır (Öğüt Eker, 2009, s.117). “Eğlendirme, güldürme, bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden fıkra türü, mizah ve hicvin iç içe olduğu sözlü kısa hikâye olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2007, s.322). Fıkra, geçmişten günümüze dek sözlü, yazılı ve elektronik kültür çevrelerinde aktarılan bir belleğin önemli mahsullerindedir. Belirli bir zaman ya da mekânda insanların başından geçen ve/ya bir yaşantıdan kalan önemli deneyimlerin, karşıt unsurların, hazır cevaplının ve nüktedanlığın bir kompozisyonda bulunduğu hikâye formlarıdır (Özdemir, 2017, s.55). Fıkra türü ile ilgili birçok tanım mevcuttur. Dursun Yıldırım’ın fıkra tanımında, “olay örgüsünün çekirdek temasının yaşamdan alındığına” vurgu yapılmaktadır. Fıkralar kısa ve yoğun anlatımlı bir tür olmasının yanı sıra eski ve yeni arasındaki çatışmaları da barındırmaktadır. Tür olarak “epik-dram” türünde tasnif edilen gerçekçi hikâyelerdir (Yıldırım, 1999, s.2). Fıkra türünde, içinde bulunulan toplumun sözlü ve mahallî unsurlarını içine alan bir harmoni söz konusudur. Geleneği sözlü olarak yaşatan bu tür, kısa ve yoğun anlatımı ile kültürel değerlerin yoğun imgeler aracılığıyla aktarıldığı sözlü bellek unsurları arasındadır (Şenocak, 2017, s.5).

Kültürel bellek, toplulukların sahip olduğu belleği oluşturan içeriklerin nesiller aracılığıyla canlandırmasına ve onların korunmasına hizmet edecek kurumsal varlıklardır, bu belleğin aktarımında söz tek başına yeterli değildir. Sözü aktarımına hizmet eden belleğin yanı sıra yazının aktarımına hizmet eden belleğin bir arada olması kültürel belleğin gelişimini hızlandıracaktır (Assman, 2015, s.62). İncili Çavuş, Osmanlı Devleti zamanında yaşadığı düşünülen kıvrak zekâsıyla fıkra türünde eserler ortaya koyan bir kahraman tipolojisindedir. İncili Çavuş tipolojisinde ve onun çevresinde oluşturulan anlatılarda, toplumun ortak kültürel belleği dönemin tarihî ve kültürel yapısı ile sentezlenerek gerçekçilik ilkesine bağlı kalınarak aktarılmaktadır. İncili Çavuş, geleneksel unsurları saray çevresinde temsil edecek cesareti her dâim kendinde bulmuş geleneklerine bağlı bir fıkra kahramanıdır (Turan, 2008, s.167).

Sözlü edebiyat ürünleri arasında kültürel ayrışmadan sınırlı sayıda etkilenen türler arasında fıkralar gelmektedir. Fıkraların dış formunda olay örgüsünden oluşan bir hikâye iç formunda ise kendi içinde çeşitlilik arz eden bir mekanizma bulunmaktadır. Birey, yaşadığı çevreyi kendi ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak düzenleme yoluna gitmiştir. Mekân ile birey anlatılarda içi içe yer almaktadır (Narlı, 2014, s. 13). Mekânın tasnif edilmesinde birey faktörü göz ardı edilmemelidir. Bireyin yaşanılan mekânla ve çevresiyle kurmuş olduğu bağ, kişilik özelliklerini de doğrudan etkilemektedir. Birey ve mekân ilişkisinde birey içinde bulunulan mekândan etkilenmesinin yanı sıra mekâna şekil verip kendisine benzetebilmektedir.

Mekân kavramı, insandan bağımsız düşünülemez. Sosyal disiplinlerde mekân, bireyin her türlü eylemini gerçekleştireceği ve kendisini somut bir metaya dönüştürmeye katkı sağlanan yer şeklinde tanımlanabilmektedir. Zirâ insanın bütün eylemleri, sınırları belirlenmiş bir mekân içinde gerçekleşir ve onun bu özelliğinden dolayı mekân, insanın eylemlerinin gerçekleştiği bir sahnedir. Kurmaca metinlerde metnin temel yapı unsurlarından birisi olarak değerlendirilen mekân olgusu, olayın meydana geldiği çevresel ortamı yansıtmalarının yanı sıra bireyin mekân ile kurmuş olduğu ruh durumu ve eşyalar ile ilgili detaylar hakkında da bilgi vermektedir. Mekân hakkında genel bir bilgiye sahip olmak o mekânda var olan poetika hakkında da çok yönlü bir bilgi imkânı elde etmeye hizmet etmektedir (Korkmaz ve Şahin, 2017, s.14).

Mekân tanımında insan dâimi bir eşlik içindedir. Mekân olgusu, kişilerin toplumda var olan sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını tedarik etmek amacıyla hazırlanmış doğal ve sunî bir çevre olarak

değerlendirilmektedir. Mekân konusunda kapsayıcı bir tanım yapan araştırmacılar arasında Mehmet Tekin yer almaktadır. Toplumların uygarlaşmasında mekân olgusunun bir vitrin görevi göreceğini aktaran Tekin, insanların uygarlaşma sürecindeki ilk izlerin mekânlar aracılığıyla gözleneceğini ifade eder. Bu bağlamda mekân sadece somut ürünlerin dışavurumu olmaksızın maddî ve manevî değerleri de içinde barındıran bir manzumedir (Tekin, 2011, s.130).

Bireyin sözlü kültür ortamında söz varlığının unutulmasını engelleme ve kolektif yaşamın aktarılmasına hizmet etme çabası, sözlü belleğin güçlenmesine hizmet etmek amacıyla yapılacak edimler arasındadır. Bu edimler, bireyin hatırlama duygusuna da hizmet etmektedir. Mekân ve buna bağlı olarak mekânsal koordine edilmiş bedensel hareketler, sözlü kültüre hizmet eden önemli unsurlardır. Sözlü kültürün yaşatılmasında önemli bir basamak olan tekrar unsuru, mekân çevresinde var olan edinimler ile sürdürülebilir hâle dönüşecektir (Connerton, 1999, s.15). Mekân unsurunun yaşam alanına dönüşme sürecinde; hafıza ve mekâna ait ruh unsuru, bireyin mekânla ilişki sürecinde mekâna ait şekiller vermesine, mekânı kendi ruh biçimine bağlı olarak dönüştürmesine hizmet etmektedir (Tetik, 2016, s.2).

Yöntem

Sözlü ve yazılı anlatıların içinde yer alan anlatım teknikleri, kendi bileşenlerine bağlı kalınarak farklı işlevler barındırmaktadır. Bu çalışmada nitel veri analiz yöntemlerinden “doküman analizi” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi veren yazılı ve görsel unsurların incelenmesini esas almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 189). Ayrıca çalışmada; halk arasında ortak bir fıkra kahraman tipi olarak görülen İncili Çavuş’un anlatılarında yer alan mekân olgusu, halkbilimi kuramlarından metin merkezli kuramlar çerçevesinde inceleme yoluna gidilecektir. Çalışmada fıkra metinlerinin seçiminde (Yıldırım 1999), (Koz 1992), (Akçar 2010), (Turan, 2008) adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

Araştırma Etiği

Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Araştırma Modeli

Fıkralar, bünyesinde barındırdığı açık ve örtük işlevlerle içinde bulunulan toplumun mizah anlayışını ve kültürel dokusunu aktaran sözlü anlatı türleri arasındadır. Bu türü nazarî ve pratik anlamda değerlendirmek toplumun kültürel imgelerinin gelecek kuşaklara taşınması hususunda temel dinamiklerini ortaya koymak açısından oldukça önemlidir. Bu araştırmada, İncili Çavuş örnekleminde hareketle, “analiz” (ayırma), “sentez” (birleştirme) ve “karşılaştırma” yöntemlerinin bir arada ve uyum içinde kullanılarak sözlü anlatılarda mekân imgesinin hangi işlevlerde kullanıldığını esas alan nitel bir araştırma modeli uygulanmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, İncili Çavuş hakkında literatürde var olan fıkra ve anlatılar oluşturmaktadır. İncili Çavuş ile ilgili birçok varyant mevcut olduğu için çalışmanın örneklem alanı olarak İncili Çavuş’un 100 adet fıkrası Fatma Ahsen Turan, Sabri Koz, Dursun Yıldırım, Rukiye Akçar adlı araştırmacıların çalışmalarında yer alan fıkralar dâhilinde içerik analizi oluşturulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada örnekleme seçilen fıkra türlerinde yer alan mekân imgesi, kronolojik bir şekilde tasnif edilerek mekânlar tema açısından üç ana başlık ve kendi içinde alt başlıklar hâlinde tasnif edilmiştir. İncelenen fıkraların yapı, içerik, söylem açısından birbirini besleyen ve bütünleyen nitelik taşıması veri toplama sürecinde dikkat edilen diğer hususlar arasındadır.

Sözlü Kültürün Gezgin Kahramanı İncili Çavuş Hakkında Bilinenler

İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Nasreddin Hoca gibi şahsiyetler Türk boyları arasında tanınan önemli fıkra tipleridir (Yıldırım, 1999, s. 24). İncili Çavuş, yaşadığı cemiyetin ortak yönlerini temsil eden, halkın belleğinde yer etmiş, fıkra tipolojisi konumundadır. İncili Çavuş'un yaşamı hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber Anadolu'nun çeşitli illerinde yaşadığına dair rivayetler ve fıkralarında varyantlar anlatılmaktadır (Kocabaş, 2012, s. 6).

16. ve 17.yüzyılda İstanbul ve çevresinde yaşadığı düşünülen İncili Çavuş'un fıkralarında ortak unsur, saray çevresinde yaşamını idame ettiği yönündedir. İncili Çavuş'un asıl adının Mehmet veya Mustafa olduğu, Divân-ı Hümayun'da uzun yıllar çalıştıktan sonra emekli olduğu, IV. Murat zamanında yaşayıp vefat ettiği yönünde değerlendirmeler mevcuttur (Kocabaş, 2012,s.7). İncili Çavuş'un lakabı konusunda birden fazla görüş söz konusudur. İlk görüş, Diyarbakır'ın İncirin köyünde doğmuş olabileceği hasebiyle İncili lakabının verildiği yönündedir (Şenocak, 2020, s.134). Diğer görüş, katıldığı bir ok müsabakasında göstermiş olduğu başarı neticesinde dönemin padişahının kendisine çavuşluk rütbesi verip kavuğuna ve bıyıklarına inci takıp talime çıkmasının etkili olduğu hususundadır (Akçar, 2010, ss. 53-60).

Asıl adının Firuz Ağa olarak bilindiği varyantlarda, İncili Çavuş'un dönemin padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşadığı yönündedir. İncili Çavuş'un kişilik özellikleri arasında üzüntüyü, mutsuzluğu ikinci plana atabilme yetisi büyük önem arz etmektedir. Hayatın eksik yönleri üzerine kurduğu mizah anlayışı onun nüktedan kimliği ile birleşmiş, fıkralarının dilden dile uzun yıllar boyunca aktarılmasına hizmet etmiştir. İncili Çavuş'un yaşamının büyük çoğunluğu memleketinden sonra geldiği İstanbul ve saray çevresinde geçmiştir. İncili Çavuş'un doğum yerinin Ardanuç, Diyarbakır, Sivas, Tomarza ve Adapazarı olduğu yönünde görüşler mevcuttur (Albayrak, 2000, s.277).

İncili Çavuş ya da İncili olarak bilinen bir başka fıkra tipinin de 17. yüzyılda yaşadığı İncili Mustafa Çavuş adıyla anıldığı söylenmektedir. Dönemin padişahlarından I. Ahmet zamanında yaşadığı ve doğduğu yer konusunda net bir ifade bulunmayan İncili Çavuş'un halk arasında ortak imgesi şakacı ve nüktedan bir kimliği olmasıdır. Fıkralarının içeriğinde padişaha, Osmanlı döneminde bulunan yöneticilere yakın olduğu ve çeşitli idarî görevlerde bulunduğu bilinmektedir. İncili Çavuş tipolojisi her durumda toplumda aksayan ve eksik yönleri kıvrak zekâsı ile mizahî açıdan dile getirecek vaziyettedir. Dönemin padişah ve devlet adamlarına yakınlığının sebebi de budur (Yıldırım, 1999, s.27). İncili Çavuş fıkraları yakın döneme kadar meddahlık geleneği bağlamında hikâyelerin içeriğine eklenmiştir (Albayrak, 2000, s.277). İncili Çavuş'un şakacı ve nüktedan olmasının yanı sıra saray çevresindeki olumsuzlukları çekinmeden ifade etmesi halk tarafından sevilen bir fıkra kahramanına dönüşmesinde etkilidir (Koca, 2017, s.36).

İncili Çavuş'un Fıkralarında Mekân Olgusunun Bağlamsal Açıdan Değerlendirilmesi

Edebî eserleri, diğer metinlerden ayıran temel özellikler arasında eserin yaşanılan Dünya'yı da içine alan "kurmaca" bir içerik ile ele alınması gelmektedir. Mekân poetikasını ifade etmek için sözlü ve yazılı kültür ürünlerinin icra edildiği bağlamı, icracıların doğup büyüdüğü yerleri de çok yönlü ele almak gerekmektedir. Bir anlatı "konu, şahıs kadrosu, zaman, mekân, olay örgüsü" vb. birçok unsuru bir arada barındıran kompleks bir yapıdan oluşmaktadır (Korkmaz, 2017, s.48). Fıkralar, gündelik hayatın kesitlerini mizahi bir üslupla sunan, kısa ve özlü anlatılar olarak olarak tanımlanabilir. Bu anlatı türünde; toplumsal normları, değer yargılarını, inanç sistemlerini ve mekân algısını hicivsel bir dille ele alarak dinleyici veya okuyucuda gülme etkisi yaratma amacı hedeflenmektedir. Fıkraların bu denli girift yapısı, fıkraların toplumsal ve kültürel kodları çözümüleme hususunda yönlendirici bir anlatı türü olarak değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Fıkralar, mahiyet olarak içinde bulunduğu toplumun tutum ve davranışları hakkında da bilgi vermektedir. Fıkra türünde yer alan mekân olgusunu; olayların cereyan ettiği somut bir tasvir unsuru olmaktan öte, fikranın mizahını inşa eden, anlam katmanlarını zenginleştiren sembolik unsur olarak değerlendirmek mümkündür. Türk fıkralarında mekân çoğunlukla "bir yer, bir pınar başı, tekke, cami, meyhane" gibi belirsizlik taşıyan bir alan olarak nitelendirilmiştir. (Özdemir, 2017, s.61). Çalışmada,

folklor malzemesinin onu oluşturan kişi, zaman ve mekân ile olan ilişkisi bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışacaktır. Bu hususta mekânın bağlamsal açıdan bir bütün olarak ele alabilmek için mekân tasnifinde “Geniş Mekânlar, Dar/Sınırlı Mekânlar ve Soyut Mekânlar” olmak üzere üç başlık çerçevesinde tasniflendirme yapılacaktır. Çalışmada yer alan alt başlıklar incelenen fıkraların bütünlüğü çerçevesinde tematik olarak mekân adlarına göre sıralanmıştır.

Geniş Mekânlar

Edebî anlatılar, toplumların bütünleşmesine, varlıklarını ortaya koymalarına hizmet eden eserlerdir. Toplumda bulunan bireylerin birbirleri ile yaklaşım kimlik algısını oluşturmasına da katkı sağlamaktadır. Anlatılarda geniş mekânlar ülke ve şehir adları olarak karşımıza çıkmaktadır. Olay örgüsünün şekillenmesinde doğrudan etkisi bulunmayan bu mekânlarda anlatıcı, çeşitli seyahatlere çıkıp yolculuğunu tamamlamaktadır (Korkmaz, 2017, s.13). Sözlü anlatı türleri arasında yer alan fıkra türü, evrensel temaları işlerken aynı zamanda ait oldukları toplumların kültürel kodlarını da yansıtabilmektedir. Bu bağlamda fıkralarda yer alan mekân olgusu, hem anlatımın evrenselliğine katkı sağlayan hem de kültürel bir perspektif sunan önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın bu bölümünde, İncili Çavuş fıkralarında geniş mekânlar başlığıyla İncili'nin ziyaret ettiği ülkeler ve Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan şehirler, ele alınmıştır. Bu mekân imgelerinin temel özelliği, olay örgüsünün vuku bulduğu kurguya hizmet etmeleridir. İncili Çavuş fıkralarında yer alan geniş mekân imgesi, ziyaret edilen ülkeler ve bu ülkelerin kültürel özellikleri bakımından ipucu taşımaları açısından önem arz etmektedir. Fıkralarda olay örgüsünün şekillenmesinde geniş mekânlar vasıta işlevi görerek kurgunun zenginleşmesine katkı sağlamıştır. Çalışmada, mekân ve yöre adlarının tasnifinde alfabetik dizinleme yöntemi tercih edilmiştir.

Yerleşim Yerleri/Kentsel Mekânlar

Şehirler, tarih boyunca insan uygarlığının merkezleri olmuş, karmaşık ve dinamik yapılar sergilemiştir. Bu çeşitlilik, şehirleri anlamlı bir şekilde sınıflandırmayı zorlaştırırken, aynı zamanda farklı bakış açıları sunmaktadır. İncili Çavuş fıkralarında mekân olgusu, coğrafi bir çerçeve çizmesinin yanı sıra Osmanlı devleti döneminin toplumsal yapısı ve hiyerarşik düzeni hakkında da bilgiler sunmaktadır. İncilenen fıkralarda İncili Çavuş, seyahatleri boyunca çeşitli şehirlere yolculuk yapmıştır. Ziyaret sürecinde çeşitli şehirlerde karşılaştığı kişiler, farklı sosyal statülere sahip karakterlerden oluşmaktadır. İncili Çavuş'un bazı karakterle karşı karşıya gelmesi, birtakım çatışmalar yaşaması bu mekânlar aracılığıyla gerçekleşmiştir. İncili Çavuş fıkralarında 16. ve 17. yüzyılda Anadolu coğrafyasının toplumsal ve kültürel dokusu canlı bir şekilde yansıtılır. Bu fıkraların mekânsal çerçevesi genellikle İstanbul ve çevresi olsa da, Anadolu'nun farklı şehirleri hatta Acem ve Fransız toprakları da hikâyelere dâhil olur. İncili Çavuş'un nükteli anlatımında mekânlar, toplumun kültürel hafızasını ve bireyin varoluşsal deneyimini somutlaştıran, adeta onlarla bütünleşen birer özneye dönüşür (Özdemir, 2016, s.288).

Adana

Anadolu'da birçok şehir ve kasabada dolaştıktan sonra Adana'da bir köye varır. Elli Değnek adlı fıkroda, Adana'da ismi verilmeyen bir köyde, köy imamının evine misafir olur (Akçar, 2010, ss.334-336) Adana yolculuğunda bir imamın evinde misafir olan İncili Çavuş, padişahın davetini imama arz eder. Padişah tarafından bir nedim aramak için yola koyulduğunu belirten İncili Çavuş, İmam'ı İstanbul'a davet eder. İstanbul'da beraber gittikleri mekân padişahın sarayıdır. İncilenen fıkralarda Adana iline üç kez rastlanmıştır.

Bolu

İncilenen fıkralarda Bolu ilinin iki kez kullanıldığı görülmektedir. Fıkralarda Bolu ilinin en önemli özelliği lezzetli yemekler yapan aşçılarıdır. Metinlerden hareketle, sarayda aşçı seçiminde Bolu ilinden gelmiş olması kıstaslar arasındadır. İncili'nin Hünkârbeğendisi adlı fıkra, sarayın Bolulu

aşçısının aniden vefat etmesi üzerine yemek yapma sorumluluğunun İncili Çavuş'a kalmasıyla beraber ortaya çıkan ironik durumu aktarmaktadır (Akçar, 2010, s. 276).

Bursa

Hikâyeye İncili Çavuş'un Bursa'nın Söğüt kasabasına gittiği yolculuk ile başlanır. İncili Çavuş'un Bursa'da bulunan rüşvet yiyen, insanlara karşı merhamet etmeyen bir kadından halkın şikâyet etmesi üzerine sorun çözücü olarak şehre gitmiştir. Halkın kadından kurtulmayı çok istediği süreçte İncili Çavuş kadının başka bir şehre tayin olması için şehrin yöneticisi olan Vali ile konuşulmasını önerir. İncili Çavuş'un önerisi ile Valiye ulaşan halk, beraberinde İncili Çavuş'u da götürerek kadının sorunlarını, mizahi bir şekilde aktararak sorunun çözümüne katkıda bulunur (Akçar, 2010, s. 356). Tanrı Büyük Amma adlı fıkrada, Bursa, İncili Çavuş'un fıkralarında sık ziyaret edilen mekânlar arasındadır. Fıkroda Bursa'dan dönüş yolunda Bursa'nın ilçeleri olan Mudanya'da Uludağ'dan kar getiren bir saray kayıkçısının kayığına binmesiyle yaşadığı macerayı ironik olarak aktarmıştır. (Akçar, 2010, s. 345).

İstanbul

İncili Çavuş fıkralarında İstanbul, sadece bir mekân değil, aynı zamanda bir fikir ve düşünce dünyası olarak öne çıkmaktadır. Fıkralarda yer alan mekân tasvirleri; dönemin siyasî, sosyal ve kültürel değerlerini mizahi bir dille eleştirel bir perspektiften yorumlama imkânı da sunmaktadır. İstanbul, bu bağlamda, birbirleriyle etkileşim halinde olan çeşitli sosyal sınıfların bir araya geldiği, dinamik ve işlevsel bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. İncili Çavuş'un gözünden İstanbul, zengin sembolik anlamlar taşıyan bir uğrak noktası haline gelmektedir; bireylerin gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlar, mizah aracılığıyla aktarılarak siyasetin ve sosyal dinamiklerin uyumu/uyumsuzluğunun işlendiği bir durum tespitine de yardımcı olmaktadır. Bu bakış açısıyla, dönemin İstanbul'u, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin doğasını ve devletle toplum arasındaki sürekli çatışma ve uzlaşma süreçlerini yansıtan bir derinlik kazanarak, okuyucuyu düşündürmeye ve sorgulamaya yönlendirmektedir. İstanbul, tarih boyunca farklı kültürlere ev sahipliği yapmış bir mekândır (Özdemir, 2016, s.289). İncili Çavuş fıkralarında saray çevresinin siyasî ve sosyal değişimleri, İstanbul'da gerçekleşmektedir. İhtişamlı sarayları ve canlı çarşıları, kalabalık sokakları ile İstanbul, Osmanlı devletinin çok kültürlü yapısını aktarması bakımından önemli bir mekân bileşenidir. Fıkralarda, farklı dilleri, inançları ve gelenekleri bir arada barındıran İstanbul, iletişimsizlikten kaynaklanan komik ve düşündürücü olayların da sergilendiği bir merkez konumundadır. Fıkraların genelinde İncili Çavuş'un konaklama ve iş yerinin İstanbul'da yer alması, bu şehrin fıkra metinlerinde sıkça kullanılmasının nedeni olarak değerlendirilebilir.

İlk metinde, İstanbul sadece dönüş yolculuğu mekânı olarak kullanılmıştır. Hikâyede iki kez İmam'ı saraya davet etmek için saray ifadesi yerine İstanbul kelimesi kullanılmıştır. İncili Çavuş'un şöhretini duyan bir halk ozanının İstanbul'a gelerek omzunda sazı ve beraberinde gelen dinleyiciler ile birlikte gittikleri ikinci mekân İncili Çavuş'un saray çevresindeki evi olacaktır. (Akçar, 2010, s. 300). Fıkroya İncili'nin İstanbula yerleşmeden önce köyünde eşeğine binmiş pazara doğru yol alan şakacı bir köylü ile karşılaşması ile başlanır. Fıkranın devamında İncili'nin eşeği ile birlikte gideceği ikinci mekânın köy pazarı olduğu belirtilmiştir (Akçar, 2010). İncili Çavuş anlatılarından hareketle İncili Çavuş'un yaşamının büyük çoğunluğunu İstanbul'da geçirdiğini söylemek mümkündür. Ada ve Boğaz gezileri, İncili'nin huzur bulduğu sarayın hengâmesini azalttığı bir tür kaçış ve dinginlik mekânı olarak değerlendirilebilir. Deniz ve çevresine yakın olan bu mekânlar, İncili için çeşitli sıkıntılardan uzak bir sığınma aracıdır.

Boğaziçi

Silahtar Ağanın Tekmesi adlı fıkrada, padişahın İncili Çavuş'u kayık ile Boğaz gezisine çıkarması ile başlanır. Bu yolculuk, İncili Çavuş'un fıkraya adını veren Silahtar Ağa, tarafından yediği tekmenin de perdesini aralayacaktır. Boğaz gezisi sırasında ikinci mekân olarak Bâb-ı Âli olarak

adlandırılan saray geçmektedir. İncili Çavuş, bu sarayda bulunan memurlara Bülbül Ahmet Efendi, Kel Hasan Bey gibi lakaplar takmıştır (Akçar, 2010, ss. 6-7).

Kağıthane

Müneccim Çoban adlı fıkroda, ilkbahar mevsiminde dönemin padişahı ile beraber Kâğıthane ilçesi civarında gezintiye çıktıklarından bahsetmektedir.

Sarayburnu

Zahmetsiz Maaş adlı fıkraya, padişahın sarayının bulunduğu mekânın tasviriyle başlanır. Sarayburnu çevresinde oturan padişah, sarayın penceresinde denizi seyrederken bir kayıkçının Sarayburnu taraflarında akıntıya yenik düştüğünü fark eder. Fıkranın devamında mekân hakkında başka bilgi bulunmamaktadır. (Akçar, 2010, ss. 188-189).

İzmit

Burnumu sil adlı fıkroda İncili Çavuş'un nüktedanlığının yanı sıra bambaşka bir özelliği hakkında da bilgi verilmiştir. İncili Çavuş, ok atmayı ve mızrak kullanmayı da iyi bilen bir savaşçıdır. Bu yönünün çevre ahali tarafından bilinmemesi, İncili Çavuş'un çevredeki insanlar tarafından savaşta göstermiş olduğu maharetlerin bilinmemesine neden olmaktadır. Fıkroda, İncili Çavuş'un memleketine dönüş esnasında İzmit üzerinden yolculuğa devam ettiği belirtilmiştir. Fıkranın genelinde İncili Çavuş'un memleketi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Konya

İncili Çavuş, İran yolculuğundan dönerken Konya ilinin bir köyünde bulunan imamın evinde misafir olmuştur.

Şanlıurfa

İncili Çavuş, günlük işlerini kolaylaştırması için çoğu zaman yanında bir yardımcı bulundurmaktadır. Yardımcısının memleketine geri dönüş yapması üzerine İncili Çavuş, yeni bir yardımcı arayışına girmiştir. İncili Çavuş'un bu konudaki temel şartı o kişinin memleketinin Urfa olmasıdır (Akçar,2010, ss. 93-96).

Ülkeler

Osmanlı devleti, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, çeşitli ülkeler ile ticari ve siyasi ilişkilerde bulunmuştur. İncili Çavuş fıkralarında da İncili Çavuş'un mesleğinden ötürü Avusturya, İran, Fransa gibi ülkelerle olan ilişkileri mizahi bir perspektiften aktarılmıştır. İncili Çavuş fıkralarında yer alan ülke adları sadece coğrafi konumlar olarak değil, aynı zamanda farklı kültürel değerleri, yaşam tarzlarını ve hatta stereotipleri temsil eden semboller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avusturya

Avusturya ilgili mekânın yer aldığı fıkroda Avusturya, disiplin, ihtişam ve düzeni temsil eden bir ülke olarak tasvir edilmiştir. Fıkra boyunca iki ülke arasında modernleşme çabalarına bağlı olarak tatlı bir rekabet söz konusudur. Hikâyeye Avusturya kralının elçisine verdiği mesaj ile başlanmıştır. Avusturya kralı, Türklerin ihtişamı ve debdebeli yaşamı çok sevdiğini düşündüğü için elçisi aracılığıyla göndereceği hediye konusunda özen göstermektedir. Gönderilecek hediye bir anlamda iki ülke arasında ekonomik statünün de bir göstergesidir. İncili Çavuş, hediyeleşme rekabetini mizah unsurlarını kullanarak kendi ülkesi lehine çevirmeyi başaracaktır (Sanerk, 1943, s. 21-22).

İran –Acem İran

Hikâyelerde İran, çoğunlukla elçiler aracılığıyla ticarî ilişkilerin yapıldığı mekânlar olarak yer almaktadır. Elçiler kimi zaman kendilerine verilen özel bir görev neticesinde İran'dan gelerek İstanbul'da İncili Çavuş'un refakati ile ağırlandırmaktadır. İrandan gelen elçiler ile İncili Çavuş arasında çoğunlukla rekabet bulunmakta, fıkralarda kurgu elçi ve İncili Çavuş arasındaki stratejik diyaloglar üzerine kuruludur (Akçar, 2010, ss. 55-56). İncili Çavuş, sadece bir fikra anlatıcısı değildir. Padişahın ve elçilerin yaptığı geziler sırasında saray eşrafına eşlik ederek çeşitli yolculuklar yapmaktadır. Fıkroda İncili Çavuş'un Türk elçiler ile beraber yapmış olduğu İran gezisi sırasında, İran Şahı Şah Abbas'ın saray ve kendi efradı ile ilgili ihtişamı göstermek için abartılı yaklaşımı mizahî bir üslup ile eleştirilmektedir (Seratlı, 2004, s. 163).

Saray çevresinde padişaha yakınlığı ile bilinen İncili Çavuş'un İran yolculuğuyla padişahın verdiği özel bir görev neticesinde gerçekleşmiştir. Abdest adlı fıkroda Acem olarak bilinen İran topraklarından bir mektup getiren askerin, inanç konusunda yaşadıkları mezhep farklılığı aktarılmıştır. Farsî fıkrasında, İncili Çavuş'un gittiği ilk mekân Acem Şah'ın yanı diye belirtilen Şah Abbas'ın yaşadığı İran ülkesidir (Koz, 1995, ss. 341-342).

Fransa

İncili Çavuş fıkralarında Fransa, moda, lüks ve eğlenceyle özdeşleştirilen bir ülke konumundadır. İncili Çavuş Osmanlı toplumunda hem hayranlık hem de eleştiri uyandıran bu ülkede dönemin krallarına meydan okumaktan çekinmez. Adamına Göre adlı fıkroda, İncili Çavuş, saray yaşamı boyunca yurt dışına çıkarak padişahı çeşitli ülkelerde temsil eden bir elçi vazifesini yerine getirmiştir. Fıkroda, İncili Çavuş'un Fransa gezisi sırasında Fransa kralının kendisini beğenmediği ve küçümsendiği için kendisine verdiği hazır cevaplardan bahsedilir. İncili Çavuş, kimi zaman bir ülkenin kralına kafa tutacak kadar cesarete sahiptir (Seratlı, 2004, ss. 183-184).

Dar/Sınırlı Mekânlar

Fıkra türünde, yer alan konaklama- ibadet mekânları ve dış mekânlar olay örgüsünün gelişiminde birleştirici bir görev içerebilmektedir. Fıkra kahramanlarının daha sınırlı bir alanda olay örgüsüne dâhil olması, fıkra türünde yer alan çatışmaların yoğunlaşmasına da zemin aralayabilmektedir. Bu yoğunlaşma, fıkraları belli bir çerçeve etrafında sınırlandırırken aynı zamanda insan doğasının çelişkilerini, toplumsal normların farklılıklarını da yansıtmaya yardımcı olmaktadır. Fıkralarda yer alan ibadet mekânları, cami, klise gibi toplu ibadet alanları içinde yer alan kahramanların farklı inanç ve anlayışlarını mizahi bir üslupla aktarılmasına olanak tanımaktadır. İncili Çavuş'un tarihî bir şahsiyet olarak yaşadığı dönem, Osmanlı devletinin güçlü olduğu ve birçok yörede hâkimiyet kurduğu dönemdir. Fıkralarında, dönemin sosyolojik şartları ironik bir şekilde ele alınarak olay örgüsü bu mekânlar çevresinde gerçekleşmektedir (Özdemir, 2016, s. 288). Anlatılarda dar/sınırlı mekânlar başlığı altında konaklama ve ibadet yerlerini içeren kapalı mekânlar tasnif edilmiştir. Fıkralarda, olay örgüsünün icra edildiği mekânlar olmalarının yanı sıra kimi fıkralarda bu mekânlar hakkında tasvirler de bulunmaktadır. Tespit edilen dar/sınırlı mekânlarını alt başlıklar hâlinde şöyle sınıflandırmak mümkündür:

Konaklama ve İbadet Mekânları

Camiler

Cami, hem sosyal hayatın hem de şehrin merkezi konumundadır Osmanlı şehirlerinde meydan, caminin bahçesi/avlusu olarak görülmektedir. Genellikle cuma günleri şehrin ahalisi bu camilerde toplanarak birbirleriyle sohbet eder ve sosyal bir ortam yaratılmasına olanak tanınmaktadır. Kentin büyük camilerinin külliyesine konumlanan aşevleri, kütüphaneler, ticaret alanları, medreseler ve dışarıdan gelen konuklar için olan kervansaraylar büyük oranda Osmanlı kentindeki kamusal alanı oluşturmaktadır. Bu kamusal alanın Batı'dan farklı şekilde gelişmesinin nedeni Osmanlı'da hâkim

olan din anlayışı olarak görülmektedir (Nalbant, 2016). Cami ve külliyesinin dışında çeşme, kahve ve alışverişin gerçekleştiği mahallelerde bulunan kendiliğinden oluşmuş meydanlar da kamusal alanı oluşturmaktadır.

Fatih Cami

Hikâyede Fatih Cami, bir metafor olarak karşımıza çıkmaktadır. İncili Çavuş'un, Kavuk Kaçtı adlı fıkrada rüya gördüğü mekân Fatih Camisi'dir. Rüyaya cami avlusundan geçerken yaklaşık beş katar deve ve eşeğin üstünde bir adam ile yolculuk yaptığı esnada, kocaman bir çaylak kuşunun semada süzülerek eşeğin üstündeki adamın başında bulunan kavuğu kapmasıyla devam edilmiştir (Akçar,2010, ss. 60-62). Peşin Namaz adlı fıkrada İncili Çavuş, saray ve çevresinden uzaklaşabilmek için kimi zaman İstanbul'un muhtelif semtlerinde yaptığı gezintilerden bahseder. İncili Çavuş'un yine bir gezinti sırasında uğradığı mekân İstanbul'da bulunan Fatih Camisi'dir. İncili Çavuş bu mekânı camide ibadet eden kahraman hakkında bir anektod aktarmak için kullanmıştır (Akçar, 2010, s. 243).

Süleymaniye Cami

Süleymaniye Camisi adlı fıkrada, aklî dengesi olmayan bir delinin tımarhaneden kaçarak sığındığı mekân Süleymaniye Camisidir. Fıkra kahramanı deli, camiye koşarak girip ezan okumakta olan müezzinin beline sarılıp onu minareden aşağı atmak ister. Olay örgüsünün devamında müezzinin deliden canını kurtarma çabası ve İncili Çavuş'un duruma el atarak müezzini kurtarması yer almaktadır (Akçar, 2010, ss. 50-52).

Dış Mekânlar

İncili Çavuş fıkralarında "bahçe, iskele, köy, sokak, uzun çarşı ve kahvehane" gibi mekânlar; dış mekânlar başlığı altında değerlendirilecektir. Bu mekânlar soyut bir gösterge olmaktan ziyade fıkra tiplerinin karakteristik özelliklerinin aktarılmasına hizmet eden birleştirici bir imge konumundadır. Dış mekânlar arasında yer alan köy, bahçe, sokak ve pazar gibi yapılar; toplumda geleneksel değerlerin hâkim olduğu icra merkezleri olarak değerlendirilebilir. Bu mekânlar, fıkra tiplerinin sosyal kimliklerinin şekillenmesine hizmet eden grup ruhunun yoğun olduğu seyir alanlarıdır. İncili Çavuş'un alışveriş ve pazarlık yaparak sosyal etkileşime dâhil olduğu mekânların başında çarşılar gelmektedir. Çarşı, pazar gibi mekânlarda fıkra tiplerini oluşturan bağlamın, mekânsal unsurlar ile toplumsal unsurların birleşmesi neticesinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. İncili Çavuş fıkralarında yer alan dış mekânlar, fıkraların arka planının oluşturmasının yanı sıra toplumsal normların ve kültürel kodların mizahi bir şekilde aktarımına olanak tanımaktadır.

Bahçe

Fıkraya acımasızlığı ve zalimliği ile şöhret olmuş bir vezirin konak bahçesine yaptığı peyzaj düzenlemesi ile başlanmıştır. İncili Çavuş, tesadüf eseri vezirin peyzaj sırasında bahçede var olan büyük bir incir ağacını sökmek istediğini fark eder. İncili Çavuş, vezire ironik olarak vermiş olduğu cevap ile doğaya karşı göstermiş olduğu ilgi ve hayranlığı ortaya koyar (Tokmakçıoğlu, 1983, s.19).

Padişahın yakınında olmak kimi zaman İncili Çavuş'u türlü sıkıntılara sokmaktadır. Padişahın sinirli olduğu bir vakitte padişah hiddetli bir şekilde İncili Çavuş'u sarayından kovmak ister. Padişahın öfkesinin geçeceğine inanan İncili Çavuş, sakin kalmaya çalışarak "Haşmetlim, nereye emredersiniz? Yere mi gireyim göğe mi çıkayım?" diye padişaha sorar. Ancak, padişahın İncili Çavuş'u affetmesi kolay olmayacaktır. Padişah: "Ne yere git; ne de göğe. Defol!" diyerek İncili Çavuş'u sarayından kovar. Bu süreçte İncil'i Çavuş'un kıvrak zekâsı ve hazır cevaplılığı ile kriz aşılmış olacaktır. Birkaç gün sonra İncili Çavuş'u merak eden ve saraya dönmesini arzu eden padişah, İncili Çavuş'un bir bahçede kurmuş olduğu hamakta yaşadığını öğrenir. Padişahın istediği cevabı mekân imgesi üzerinden vermiş olan İncil'i Çavuş, padişahın takdirini yeniden kazanarak saraydaki yaşamına geri döner. (Seratlı, 2004, ss. 181-182).

İskele

İncili Çavuş'un sıkça kullandığı mekânlar arasında iskele gelmektedir. Evinin deniz kenarında olduğu bilinen İncili Çavuş, eğlenmek için çoğunlukla kayık gezilerini tercih etmiştir. Sirkeci, Üsküdar, Kız Kulesi gezi sırasında tercih ettiği güzergâhlar arasındadır (Akçar, 2010, ss. 25-26).

Köy

Hikâyede küçük bir köy olarak tasvir edilen mekânda İncili Çavuş'un padişahın nedimi ve musahibi olduğunun duyulması, İncili Çavuş'un köy çevresinde şöhretinin hızlıca yayılmasına neden olmuştur. Köyde bulunan kadın-erkek tüm halk, imamın evine giderek İncili Çavuş'u görmek istemiştir. Köy tasviri, mekânın küçüklüğünün yanı sıra ulaşılabilir olması açısından önemlidir. Köyde yaşayan tüm insanlar cinsiyet farkı gözetmeksizin imamın evine gidebilmektedir.

Sokak

Anam da Kundakta adlı fıkroda, İncili Çavuş'un saray çevresindeki mekânına gelmediği süreçte başından geçen bir anektot ile başlanır. Bu fıkroda mekân sokak olarak geçmektedir. Sokakta, uygunsuz olarak nitelendirdiği bir kadınla karşılaşan İncili Çavuş'un, kadın ile ironik sohbeti açık mekân olan sokakta geçmektedir (Akçar, 2010, ss. 9-10).

Tarla

Eşek Yedi adlı fıkroya bir ilkbahar mevsiminde İncili Çavuş'un eşiği ile birlikte yemyeşil manzarası olan bir tarla kenarında dinlenmesiyle başlanır. Fıkranın devamında bu tarlanın bir salatalık tarlası olduğundan bahsedilir. İncili Çavuş, dayanamayıp tarladan birkaç salatalık yemiştir. Bu süreçte tarlaya beklenmedik bir baskın yapılır. Tarlanın sahibinin tarlaya habersizce gelmesiyle birlikte olay örgüsünde mizahi bir forma bürünür (Akçar, 2010, s. 7).

Tavukpazarı

Bu mekân İncili Çavuş'un fıkralarında âşıklık geleneğini aktarması açısından önemlidir. Fıkralarda dönemin âşık kahveleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Âşık kahvelerinin 90'lı yılların başında sayıları azalmakla birlikte bir iki örneğinin bulunduğu fıkroda, âşık kahvehanelerinin dönemin şöhret merkezi olduğu aktarılır. Bu mekânlarda şöhret kazanmak isteyen, yeteneklerini göstermek isteyen hamal, esnaf gibi çeşitli meslek dallarından oluşan kişilerin kendi içinde yarışmalar düzenlendiği ifade edilir. Fıkranın devamında İncili Çavuş'un da kahvehaneye gelen âşıklar tarafından saray çevresinde yaşayan bir âşık olarak anıldığı, İncil'i Çavuş ile iletişim kurmanın padişaha ve saray çevresine erişilebilirliği kolaylaştıracağı inancının hâkim olduğu belirtilmiştir.

Uzun Çarşı

Fıkroda Uzun Çarşı, esnafın alışveriş yaptığı ticarî bir mekân olarak tanıtılmaktadır. İncili Çavuş, Uzun Çarşı'da gezinirken on yaşlarında bir çocuğun kendisini babasının işletmesini yaptığı çikrikçi dükkânına götürmesiyle olay örgüsü mizahî bir boyuta dönüşecektir.

Kahvehaneler

Anlatılarda mekân unsuru, olay örgüsünün şekillendiği çevreyi tanıtmak, hikâyenin ortaya çıkışındaki bağlamı göstermek, eser kahraman ve tiplerini çeşitli amaçlarla kullanıp aidiyet kazandırmak için kullanılabilir. Mekân olgusu bu gerekçelerle, kahramanın olay örgüsü içindeki duruşuna hizmet etmektedir (İçli, 2012, s. 130). Kahvehaneler, gündelik hayatın sıradan ancak eğlenceli yönlerini sergileyen, sohbetlerin ve anekdotların paylaşıldığı sosyal alanlardır. Burada oluşturulan mizah olgusu, sosyal normların, alışkanlıkların ve toplumsal yapının sorgulanmasına dair

eleştirel bir perspektif sunabilmektedir. İncili Çavuş fıkralarında kahvehaneler, içinde bulunulan döneme hizmet eden, İncili'nin duruşunu ortaya koyan önemli bir bağlayıcı unsurdur. Âşıklık geleneği hakkında bilgiler edinilen fıkralarda, halkın zor durumda kaldığında kurtarıcı mekânlar olarak kahvehanelerden yararlandığı bilinmektedir. Kahvehaneler sosyalleşme aracının olmasının yanı sıra iş bulma ve yardımlaşma hizmetlerinin sağlandığı sosyal mekânlar olarak ele alınabilir.

Fatih Kahvehanesi

Fıkraya İncili Çavuş'un Fatih ve Süleymaniye civarındaki kahvehanelere gidip halkın sorunlarını dinlediği ile başlanmaktadır. Hikâyede olay örgüsünün geçtiği mekân Fatih kahvehanesidir. Kahvehanede bulunan bir kişinin birkaç gün önce bakkal dükkânına gidip yumurta alması, bakkalın yumurtanın normal bedelinden daha yüksek bir ücret istemesi olay örgüsünün ironik bir hâle dönüşmesinde belirleyici olmuştur. İncili Çavuş, bakkalın yaptığı haksızlık karşısında kendi kimliğini ve nüfuzunu ortaya koyarak kendi yaşadığı yerin açık adresini vererek mağdur adamı koruma ve şahitlik sözü vermiştir.

Bu fıkrada mekân, İncili Çavuş'un yaşadığı yeri aktarması açısından da oldukça belirleyicidir. İncili Çavuş hikâyenin devamında kendisine Firuz Ağa denildiğini belirtir. Yaşadığı yerin adresini de açıkça ortaya koyar. Kendisinin Ayosafya civarında Yerebatan Mahallesi Türbe Sokağı'nda oturduğunu, bulunduğu mekânda herkes tarafından tanındığını ifade ederek kahvehanedeki mağdur adamı koruyup şahitlik edeceğini söyler. İncili Çavuş fıkralarında ilk kez İncili Çavuş, yaşadığı yerin adresini detaylı bir biçimde bu fıkrada aktarmıştır (Akçar, 2010, ss. 13-15).

Hizmetkâr Kahvesi

Hizmetkâr kahvesi, geçmiş dönemlerde İstanbul'un belli yerlerinde evsiz barksız hizmetçilerin barınma ihtiyacını karşılayan bir mekân olarak tanıtılmaktadır. Bu kişilere ihtiyaç duyulduğu durumlarda bu kahvehanelere gelerek iş anlaşması yapılmaktadır (Akçar, 2010, ss. 48-50).

Mahalle Kahvesi

Mahalle Kahvesi adlı fıkra, dönemin kahvehane kültürünü aktarması açısından önemli mekânlar arasındadır. Dönemin mahalle kavehânelerinin günümüzün kahve anlayışından farklı bir icra ortamının aktarıldığı fıkrada, dönemin yaşlı-bilge kişilerinin bu mekânlara giderek gündeme dâir konular üzerine konuştuğunu fıkra ve hikâyeler anlatıldığı bilgisi aktarılır. Kahvehânelere kimi zaman içki ve alkol bağımlısı kişilerin de geldiğinin belirtildiği fıkrada, İncili Çavuş'un temel görevi topluma rahatsızlık veren bu kişileri ortamdan uzaklaştırarak kahvehânedeki var olan huzuru arttırmaktır. İncili Çavuş, bu görevi kıvrak zekâsı ve mizah gücü ile yerine getirecektir (Akçar, 2010, ss. 67-70).

İç Mekânlar

Fıkralarda sıkça betimlenen iç mekânlar mekânın fiziksel özellikleriyle sınırlandırılmamalıdır. Bu mekânlar bir anlamda içinde bulunulan toplumun kültürel ve toplumsal bağlamını da temsil etmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın yalnız yaşayamayacağı düşünülmektedir. Çünkü insan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için diğer insanlara ihtiyaç duymaktadır. Bu birlikte yaşama gerekliliği beraberinde bir takım sosyalleşme biçimleri meydana getirmektedir. Osmanlıda şehir ve mahalle hayatına bakıldığında bu toplumsallaşmanın merkezi yerleşimi gereğince yaşanan muhitin çevresinde bulunan iç mekânlarda konumlandığı görülmektedir. İncili Çavuş fıkralarında İncili Çavuş'a ev sahipliği yapan en önemli iç mekân saray ve çevresidir. İncili için bu mekân, dışa açılan bir pencere özelliğindedir. İncili Çavuş fıkra anlatıları boyunca çeşitli yolculuklar yapsa da iç mekânlar onun kendi aidiyetini kurduğu sığınağı konumundadır.

Ahır

Hikâyede iç mekân olarak kullanılan ahır, olay örgüsünün mizahi bir boyut kazanmasında aktif bir rol üstlenmiştir. İncili Çavuş ve Köy imamının padişaha karşı kendini ispat etme çabası

birbirlerine karşı rekabete düşmeleri sonucunu da doğurmuştur. İncili Çavuş nüktedan ve kurnaz bir mizaca sahip olması hasebiyle evinde kaldığı imamın ahırına gizlice giderek ahırda bulunan eşeğin dudaklarını kesmiştir. Gizli bir şekilde evinin ahır bölümüne girdiğini fark eden köy imamı da bu durumdan geri kalmayarak ahırda bulunan İncili Çavuş'un beygirinin kuyruğunu keserek kendisinden ironik bir şekilde intikam almıştır. (Akçar, 2010, ss. 83-87). İncili Çavuş, imamdaki beklemediği yaklaşım sonucu stratejik bir sürece girer. İmama padişahın sarayında kendisini padişaha takdim edeceğini ancak bunun için birkaç günlük ek süre vermesini ister. Anlatı boyunca İncili Çavuş ile rekabet eden esas kahraman İmam olmuştur. İmam, İncili Çavuş ile yaşadığı olaylarda geri adım atmaz, bu süreç İncili Çavuş'un kabullenemeyeceği bir noktaya ulaşır. İmama padişahın musahibi ve yardımcısı olmasına katkı sağladığı için kendisine iyi davranması konusunda sürekli telkinde bulunur. İncili Çavuş, yeni gelecek olan otoriteyi kabullenmek istemez. İncili Çavuş anlatı boyunca imamı elemek ve onu mağlup etmek için türlü hilelere başvurur.

Okuyan Eşek, adlı fıkrada iç mekân olarak ahır kullanılmıştır. II. Sultan Selim, vezirlerine kızdığı bir dönemde ahırdaki eşeklerden birisine okuma yazma öğretmesini ister. Fıkra ahır için has ahır ibaresi vardır. Bu bilgidir hareketle sarayda bulunan ahırların da belli özellikleri çerçevesinde tasnif edildiğini söylemek mümkündür. (Akçar, 2010, ss. 34-37).

Harem

Saray çevresinde yaşayan İncili Çavuş'un hikâyelerinde padişahın olay örgüsüne müdahalesi mekânın belirleyiciliği üzerinde etkilidir. Hikâyeye iç mekân olarak belirtilen padişahın haremi ile başlanmıştır. Haremden çıkan padişahın sinirli olması, İncili Çavuşa olan ihtiyacı da arttırmıştır. Hikâyenin devamında İncili Çavuş'un kaldığı mekân hakkında bilgi edinilmektedir. İncili Çavuş, saray çevresinde bulunan kendi evinde konaklamaktadır. (Akçar, 2010, ss. 41- 43).

Saray

Fıkra sarayda çalışan Bolulu bir ustanın vefat haberinin verilmesi ile başlanır. Bolulu usta, sarayda lezzetli yemekler yapan bir aşçı olarak tanıtılır. Ustanın vefat etmesi üzerine yemek yapma görevi yeni aşçı bulununcaya dek İncili Çavuş'a düşecektir. İncili Çavuş, yemek konusunda salata yapamayacak kadar yeteneksizdir ancak padişahın verdiği görevi geri çevirmeyerek tatlı yapmak için işe koyulur. Bu sırada başına aşçıların taktığı kırmızı bir fes takmıştır. Başındaki fesin yemek kazanına düşmesiyle İncili Çavuş'un yemek macerası yemeğin ismini ve içeriğini değiştirecek kadar bambaşka bir hâle dönüşür. Bu saatten sonra yapmış olduğu yemeğin adı "Fes-i Hünkârbeğendi" olarak kalacaktır (Akçar, 2010, s. 290).

Tımarhane

İncili Çavuş'un fıkralarında rastlanan mekânlar arasında tımarhane iki kez kullanılmıştır. Fıkra dönemin padişahının tımarhanede bulunan akıl sağlığı olmayan hastaları değerlendirilmesi için İncili Çavuş'un görevlendirilmesi ile başlanmıştır. Olay örgüsünün devamında tımarhanede bulunan ruh sağlığı yerinde olmayan hastalar ile İncili Çavuş'un arasında yer alan ironik diyaloglar yer almaktadır (Akçar,2010, ss. 62-67).

Soyut Mekânlar

Cennet, cehennem gibi soyut mekânlar, fıkralarda toplumsal normları ve ahlâki değerleri aktarması açısından işlevsel alegorik imgelerdir. İncili Çavuş fıkralarında cennet ve cehennem gibi soyut mekânlar, anlatılara sembolik bir boyut kazandıran, mizahı güçlendiren ve farklı anlamlar çıkarılmasına olanak sağlayan önemli unsurlardır. İncili Çavuş fıkralarında cennet ve cehennem metaforu, dini ve mitolojik anlatılarda olduğu gibi insan doğasının, ahlaki değerlerin ve toplumsal normların sorgulandığı mekânlar olarak tasvir edilmektedir. Fıkralarda cennet imgesi, insanların ahlaki ve etik değerlerini yüceltmek için ulaşabilecek bir mekân konumundadır, cennete giden yollar, çoğu zaman iyilik, dürüstlük ve fedakârlıkla ilişkilendirilmektedir. Cehennem imgesi ise ceza, günah ve ahlak dışı unsurları barındıran karamsar ve olumsuz bir bakış açısıyla aktarılmıştır.

Cennet

İncili Çavuş'un incelenen fıkralarında en çok kullanılan soyut mekân cennet imgesidir. Fıkraların bütünlüğünde İncili'nin tasvir ettiği bir cennet imgesi ile karşılaşılmaktadır. "Cennette ateş yok; cennetlik olursunuz, cennet-i âlâya girerek hurilerle buluşmak" cennet metaforu üzerinden yapılan benzetmelerdir (Akçar, 2010, ss. 83-87).

Cehennem

Bu mekân İncili Çavuş'un ilk kez teslimiyeti kabul ettiği mekân olması nedeniyle önemlidir. İncili Çavuş, cami imamını kendine rakip olarak gördüğü için ondan kurtulmanın yollarını aramaktadır. İncili Çavuş, imamdaki kurtulmak için bir plan yapar. İmam'a soracağı birkaç soru neticesinde imamı yeneceğini tasavvur eden İncili Çavuş, planı dâhilinde cami imamına günlük hayatta rüya görüp görmediğini sorar. İmamın cevabı, İncili Çavuş'un beklediği gibi olmayacaktır. İmam, İncili Çavuş'a mahşer metaforu üzerinden zebani adıyla bilinen varlıkların toplandığı bir mahşer yeri tablosu çizmiştir. Mahşer yeri sonrasında İncili Çavuş'un söylediği yalanlar ve kurduğu tuzaklar neticesinde cehenneme götürüleceğini aktaran İmam, İncili Çavuş ile sözlü mücadelesinde galibiyeti sağlayarak İncili Çavuş'un pişman olmasına da yardımcı olan kahraman tipolojisindedir. İncili Çavuş, imamın uhrevi gücünün farkına vararak ilk kez yenilgiyi kabullenip, imam ile iyi bir arkadaş olma sürecine girecektir (Akçar, 2010, ss. 83-87).

Bulgular

İncili Çavuş fıkralarında açık ve kapalı olmak üzere çeşitli mekânlar kullanılmıştır. Mekân olgusu, dönemin maddî ve manevî değerlerini ve dönemin yaşam şartları hakkında izler barındıran veriler içermektedir ve geçmiş dönemdeki alışkanlıklar, gelenek ve görenekler, dil özellikleri hakkında ipuçları vermektedir. İncili Çavuş fıkralarında, yer alan mekânların Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyet kurduğu topraklarla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu anlatılarda mekân İstanbul ve çevresidir. İncili Çavuş, yaşadığı dönemin siyasî ve sosyal perspektifini yansıtan bir fıkra kahramanıdır. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeki kimi yörelerde yer alan bazı topluluklar hakkında Acem diyarı, İran örneğinde olduğu gibi eleştirileri de yapmaktan çekinmez. İncili Çavuş, olay örgüsü boyunca bu mekânlarda seyir hâlinde olan ve birçok yerde bulunan gezgin bir fıkra tipolojisidir. Fıkralarda, olay örgüsünün en çok şekillendiği mekân İstanbul'dur İncili Çavuş, 18'li yaşlarında İstanbul'a gelmiştir. Uzun bir süre kendine iş bulamayan İncili Çavuş, çoğu kez saray köşelerinde konaklamıştır. Ekonomik açıdan güçlük çekmeye başlayınca İncili Çavuş'un İstanbul'da yaptığı ilk meslek konakların birinde hizmetkârlık görevi olmuştur.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İncili Çavuş, uzun yıllar dönemin padişahlarının nedimi ve musahibi olarak görev yapmıştır. Bu görev öncesinde eyalette bulunan yöneticilerin de çeşitli hizmetlerinde bulunmuştur. Kıvrak zekâsı ve mizah gücü ile çeşitli görevlerde bulunan İncili Çavuş, sorunların çözümü hususunda danışılan rehber kişi konumundadır. Kaza ve kasabalara gönderilen İncili, kendisine verilen yetkiler neticesinde sorun çözücü bilirkişi konumunda yer almaktadır.

İncili Çavuş'un bazı fıkralarda kullanılan adı Firuz Ağa'dır. Firuz Ağa kimliğiyle aktarılan fıkralarda İncili Çavuş'un olaylar karşısında çözümleyici vasfı kimi zaman mizahî yanının önüne geçmektedir. Kıvrak zekâsıyla olayların üstesinden gelen İncili Çavuş'un incelenen fıkralarda en çok bahsi geçen mekânlar İstanbul ve saray çevresidir.

İncili Çavuş, kendisine verilen idarî görevleri kademeli olarak ilerletmiştir. İstanbul'da bazı devlet adamlarının ve önemli devlet görevlilerinin konaklarında uzun yıllar hizmet eden İncili Çavuş'un idarî görevlerinin en üst derecesi dönemin padişahlara yapmış olduğu musahiplik görevi ile başlamıştır. Padişahın musahibi görevinin verilmesi neticesinde İncili Çavuş, saray çevresinde

yaşamını sürdürmüştür. Bu süreçte onu rahatlatan, eğlendiren başlıca mekân saraya yakın olması sebebiyle yapmış olduğu Boğaz çevresindeki gezintiler olmuştur.

İncili Çavuş'un incelenen tüm fıkralarında olay örgüsü belli bir mekân çerçevesinde gerçekleşmektedir. İncili Çavuş bulunduğu mekânın anlatısını vermesinin yanı sıra yaşadığı dönemin sosyolojik ve demografik yapısını mekân aracılığıyla göz önüne sermektedir. İncili Çavuş, tüm eserlerde kimliklerin tanımlanmasında önemli bir özne konumundadır. İncili Çavuş'un eserlerinde yer alan doğup büyüdüğü, yaşadığı mekânlar kişi stereotipinin ortaya konulmasında biçimlendirici bir rol üstlenmiştir.

Fıkra türünün kısa ve öz bir anlatım içermesi nedeniyle incelenen eserlerde mekân algısı olay örgüsünün önüne geçmeyecek mahiyettedir. Ancak İncili Çavuş'un diğer fıkra tiplerine nazaran yaşadığı dönemde var olan gerçeklik algısı, dönemin saray profilini ön çıkarmaya katkı sağlamaktadır. İncili'nin fıkralarından hareketle geçmiş dönemin İstanbul ve saray çevresi hakkında değerlendirmeler yapmak mümkündür. Olay örgüsünün yaşandığı yerler saray ve çevresidir. İncili Çavuş'un eserlerinde İncili Çavuş'un kimliği ile olay örgüsünün gerçekleştiği mekân arasında gerçekçilik söz konusudur. Fıkralarda, İncili'nin mesleği, İstanbul'a geliş öyküsü, idarî görevleri hasebiyle yapmış olduğu yurt içi ve yurt dışı yolculuklar, cami ziyaretleri, saray çevresinde bulunan mekânlar, tekne gezileri açık bir şekilde aktarılmıştır. Bu hususta, İncili Çavuş'un eserlerinde mekânın sembolik olmaktan ziyade belli bir bağlam çerçevesinde olay örgüsünü destekleyen yapısal bir bütünlük içerdiğini söylemek mümkündür.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Ele alınan çalışma tek yazarlı olduğu için katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması olarak ele alınabilecek bir durum mevcut değildir.

Kaynaklar

- Akçar, R.(2010). *İki Osmanlı nüktedanının (Bekri Mustafa-İncili Çavuş) fıkraları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Aktulum, K.(2014). Folklorik imgelem: Bir toplumsal imgeler rezervuarı olarak imgelemenin epistemolojik temellerine giriş. *Milli Folklor*. S.101, 277-290.
- Albayrak, N.(2000). "İncili Çavuş". *İslam Ansiklopedisi*. (C.22).İstanbul: TDV Yayınları.
- Assman, J.(2015). *Kültürel Bellek*. (Çev. Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar*. (Çev. A. Şenel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekici, M.(2019). *Halk Bilgisi(Folklor): Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- İçli, A.(2012). Fuzûlî'nin Rind ü Zahid eserinde mekân: meyhane ve mescit. *Turkish Studies*. S.7, 1305-1317.
- Kaya, D.(2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kocabaş, S. (2012). *İncili Çavuş Fıkraları*. Ankara: Bayrak Matbaacılık.

- Korkmaz, R. (2017). *Romanda mekânın poetiği*. Korkmaz, R. & Şahin, V. (Editör). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koz, M. S. (1982). *En Güzel Bekri Mustafa İncili Çavuş Fıkraları*. Deniz Kitaplar yayınevi.
- Narlı, M.(2014). *Şiir ve Mekân*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öğüt Eker, G.(2009). *İnsan, Kültür, Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özcan, L.(2021). Sözel hikâyecilik geleneğinin merkezi Kars ve çevresinden derlenen halk hikâyelerinde mekânın işlevi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 1489-1514.
- Özdemir, M.(2017). *Türk Fıkralarında Zaman ve Mekân Türk Fıkra Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özdemir, S. D.(2016). Toplum, mizah ve kültürel bellek bağlamında İncili Çavuş fıkraları. *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*. .C.2. 287-294.
- Sanerk, N.(1943). *İncili Çavuş'un En Güzel Fıkra ve Hikâyeleri*. İstanbul: İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yurdu.
- Seratlı, T. G.(2004). *Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa*. Selis Kitaplar.
- Şenocak, E. (2017). *İronik Yaşamda Sonsuza Yürüyen Kahraman Nasreddin Hoca*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şenocak, E. (2020). İncili Çavuş Fıkralarında Kış/Taşlama Miti. *Milli Folklor*, 16/127, 131-142
- Tekin, M. (2011). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tetik, B.(2016). *15. yüzyıl divanlarında mekân algısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ardahan.
- Tokmakçioğlu, E.(1983). *Bütün Fıkralarıyla İncili Çavuş*. Milliyet Yayınları.
- Turan, F.A.(2008). *Türk Kültürünün Mizah Burcu İncili Çavuş*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldırım, D. (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

Folklore material is a whole consisting of person, time and space components. The components that make up the context are important in terms of conveying the basic values and cultural accumulation of the region. The works created by a society can also reflect the totality of the society's images. (Aktulum, 2014, s. 278). In revealing the basic dynamics of a region or period, the evaluation of the texture, historical depth and cultural accumulation of the city and space will contribute to the transfer of the context that is the source of the basic materials of folklore.

The transfer of cultural memory is possible with the guidance of cultural transmitters and summit personalities. These people, who undertake the task of guiding and uniting in society, also contribute to reflecting the consciousness of communities as a nation. In addition to their historical identities, these people, who convey some of the characteristics of the society in the anecdotal composition of the society in terms of their duties, are also the spokespersons of the way of thinking of the society (Öğüt Eker, 2009, s. 117).

Cultural memory is the institutional assets that will serve the revitalization and preservation of the contents that make up the memory of communities through generations, and the word alone is not sufficient in the transmission of this memory. The combination of the memory that serves the transmission of the spoken word and the memory that serves the transmission of writing will accelerate the development of cultural memory (Assman, 2015, s. 62).

İncili Çavuş, who is thought to have lived during the Ottoman Empire, is in the typology of an identity who produced works in the joke genre with his quick wit. In the typology of İncili Çavuş and the narratives created around him, the common cultural memory of the society is synthesized with the historical and cultural structure of the period and conveyed by adhering to the principle of realism. İncili Çavuş is a traditionalist who always found the courage to represent traditional elements around the palace.

What is Known About İncili Çavuş, the Wandering Hero of Oral Culture

Personalities such as İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Nasreddin Hoca are important joke type representatives recognized among Turkish tribes (Yıldırım, 1999, s. 24). İncili Çavuş is in the position of a joke typology consisting of a real person who represents the common aspects of the society he lived in and has taken place in the memory of the people. Although there is no definite information about İncili Çavuş's life, there are rumors that he lived in various provinces of Anatolia and variants in his jokes (Kocabaş, 2012, s. 6). In the jokes of İncili Çavuş, who is thought to have lived in and around Istanbul in the 16th and 17th centuries, the common element is that he lived around the palace.

There are evaluations that İncili Çavuş's real name was Mehmet or Mustafa, that he retired after working in Divân-ı Hümâyun for many years, that he lived and died during the reign of Murat IV (Kocabaş, 2012, s. 7).

Contextual Evaluation of the Phenomenon of Space in the Jokes of İncili Çavuş

Among the main features that distinguish literary works from other texts is the fact that the work is handled with a "fictional" content that includes the world in which we live. In order to express the poetics of space, it is necessary to consider the context in which oral and written cultural products are performed and the places where the performers were born and raised in a multifaceted way. In this study, the relationship of folklore material with the person, time and space that make it up will be evaluated as a whole. In this regard, in order to handle the space as a whole in terms of contextual aspects, the classification of space will be made within the framework of three headings: "Wide

Spaces, Narrow / Limited Spaces and Astral / Abstract Spaces". The subheadings in the study are listed thematically according to the place names within the framework of the integrity of the anecdotes analyzed. It emphasizes the context in which folklore products are created, produced and re-performed (Ekici, 2019, s. 87).

Aim

Jokes are among the oral narrative genres that convey the sense of humor and cultural texture of the society with their explicit and implicit functions. Evaluating this genre in theoretical and practical terms is very important in terms of revealing the basic dynamics of the cultural images of the society in terms of carrying them to future generations. The aim of this research is to try to determine the functions of the image of space in oral narratives by using the methods of "analysis" (separation), "synthesis" (combination) and "comparison" together and in harmony with the İncili Çavuş sample.

Method

The narrative techniques in oral and written narratives have different functions depending on their components. In this study, "document analysis" and "content analysis" methods, which are qualitative data analysis methods, were used. This study aims to examine the phenomenon of space in the narratives of İncili Çavuş, who is seen as a common joke hero type among the people who are considered among the important transmitters of oral tradition, within the framework of text and context-centered theories from folklore theories.

Sample

The universe of the study consists of jokes and narratives about İncili Çavuş that exist in the literature. Since there are many variants about İncili Çavuş, as the sampling area of the study, 100 jokes of İncili Çavuş were analyzed within the jokes included in the studies of researchers named Fatma Ahsen Turan, Sabri Koz, Dursun Yıldırım.

Data Collection and Analysis

The image of space in the jokes selected as a sample in the study was classified chronologically and the spaces were classified under three main headings and subheadings in terms of theme. The fact that the analyzed anecdotes feed and complement each other in terms of structure, content and discourse is among the other issues considered during the data collection process.

Results

In İncili Çavuş anecdotes, various indoor and outdoor places are used. The phenomenon of space contains data that traces the material and spiritual values of the period and the living conditions of the period, and gives clues about the habits, customs and traditions, and language features of the past period. It is seen that the places in İncili Çavuş's anecdotes are related to the lands where the Ottoman Empire established sovereignty.

In these narratives, the setting is Istanbul and its surroundings. İncili Çavuş is a joke hero who reflects the political and social perspective of the period he lived in. He does not hesitate to criticize some communities in some regions under the rule of the Ottoman Empire, such as the land of Persia and Iran. İncili Çavuş is an itinerant joke typology who travels in these places throughout the plot and is present in many places. In the jokes, the place where the plot takes shape the most is Istanbul. İncili Çavuş came to Istanbul at the age of 18. İncili Çavuş, who could not find a job for a long time, stayed in inn corners. When he started to have economic difficulties, İncili Çavuş's first job in Istanbul was as a servant in one of the mansions.